

ПРО КООПЕРУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

М.В.Єрмолаєва, кандидат економічних наук, доцент
Ю.Д.Скиданенко, кандидат філософських наук
Полтавська державна аграрна академія

Люди практикують кооперування майже з початку виникнення товарного виробництва. Кооперація є засобом виживання дрібних ринкових суб'єктів та ефективним засобом самопомоги.

Новий етап розвитку кооперативного руху в Україні розпочався з 1997 року із прийняттям Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію". Особливо це питання стосується фермерських господарств. На сьогоднішній день на Полтавщині створено і функціонують близько 1500 фермерських господарств, середній розмір земельних угідь яких коливається в межах 35 – 50 га.

Економічні дослідження свідчать про невисоку економічну ефективність діяльності таких підприємств. Для покращення фінансового стану і підвищення ефективності виробництва фермерські господарства повинні кооперуватися. Розробка напрямів кооперування фермерських господарств є одним з найактуальніших питань сучасної організації виробництва.

Накопичено багатий закордонний досвід щодо фермерського кооперування.

Перед економічною наукою стоїть завдання розробки основних шляхів фермерського кооперативного руху і допомога селянам у створенні відповідних об'єднань, що обумовлює актуальність питання, яке висвітлюється у статті.

Проблемам селянського кооперування присвячено наукові праці видатних російських економістів О.В.Чаянова, М.П.Макарова, О.М.Челінцева і сучасних вітчизняних науковців П.Т.Саблука, О.М.Карасика, В.В.Зіновчука, М.Й.Маліка, В.Б.Моссаковського та інших.

Селянське кооперування в нашій державі має давню історію. Особливе розповсюдження сільськогосподарська кооперація набула

у період НЕПу. На 1 січня 1924 року сільськогосподарська кооперація, наприклад, Росії налічувала 12000 сільськогосподарських кредитних товариств, 1500 масловиробних артілей, 500 інших видів сільськогосподарських кооперативів і близько 11000 сільськогосподарських комун. Ця мережа кооперативів до свого складу включала близько півтора мільйони селянських господарств.

Селянські кооперативи були об'єднані в місцеві повітові або районні спілки, які в свою чергу об'єднувались в губернські або обласні спілки. Ця кооперативна структура очолювалась загальним центром — Всеросійською спілкою сільськогосподарської кооперації, або Сільськоспілкою, і окремими спеціальними центрами — Льоноцентром, Союзкартоплю, Маслоцентром, та Плодоовочеспілкою. Крім того було організовано три допоміжних кооперативних центра — Всеросійський Кооперативний банк, Кооперативна спілка по страхуванню та Всеросійське кооперативне видавництво.

Становлення фермерської кооперації на сучасному етапі може йти за такими напрямками:

- 1) об'єднання земельних ділянок і сільськогосподарської техніки з метою їх раціонального використання;
- 2) створення товариств по спільному використанню техніки;
- 3) створення консалтингових центрів;
- 4) організація постачальницько-збутових кооперативів;
- 5) створення кредитних спілок.

За такими напрямками розвивається фермерське кооперування в Європі. Наприклад, у Франції кооперативи по спільному використанню техніки (КЮМА) відіграють важливу роль в механізації сільськогосподарського виробництва більш ніж 25% фермерських господарств країни. В таких кооперативах зосереджено 1/3 парку зерно- і кормозбиральних комбайнів, 1/5 частина розкидувачів добрив, трактори підвищеної потужності. КЮМА обробляє ґрунти, займається внесенням мінеральних добрив, меліоративними роботами і т. ін.

Наявна техніка знаходиться частково у колективній і частково — у приватній власності членів кооперативу. Використання техніки проводиться за замовленням членів кооперативу згідно з графіком.

Розцінки за використання техніки і надані послуги затверджуються на зборах членів кооперативу.

Спільне використання техніки широко використовується і у Німеччині. Машинні товариства обслуговують до 40% усіх фермерських господарств, техніка у таких спілках видається напрокат. При ринговому використанні техніки кожний власник виконує певні роботи за замовленнями інших фермерів.

Нам потрібно прийняти до уваги закордонний досвід, але слід зазначити певні проблеми щодо кооперування фермерів — власників сільськогосподарської техніки. З одного боку, не кожне фермерське господарство в змозі забезпечити себе необхідною технікою, виходячи з її високої вартості. З іншого боку, не завжди доцільно невеликому за розмірами підприємству мати у власності потужну техніку, яка розрахована на обробіток великих земельних площ. Так, комплексний коефіцієнт використання системи машин в господарствах, які спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва в лісостеповій зоні України, складає 0,7-0,9 при площах обробітку 300 — 400 га.

Виходячи з цього, доцільно створення кооперативів, але підприємства, які кооперуються, повинні бути розташованими на невеликій відстані одне від одного, щоб запобігти зайвому витраченню пального на перегін техніки від одного господарства до іншого.

Важливою проблемою для фермерських господарств є їх відносно невеликий розмір. Організувати високоефективне виробництво на ділянках малої площі дуже складно. Тому важливого значення набуває кооперування на початковій стадії створення фермерських господарств з метою об'єднання земельних площ в єдиний масив, або оренда земельних ділянок. Таке кооперування дає можливість застосування сівозмін, більш ефективного використання техніки, виключає можливість її перегону на великі відстані від ділянки до ділянки.

По сьогоднішній день у фермера існує проблема із збутом своєї продукції. Сучасні умови дають можливість господарю, користуючись поняттям “відкритого ринку”, самостійно вирішувати питання щодо каналів реалізації продукції. Такий метод надає можливість фермеру

проявляти повну самостійність у прийнятті рішень, але пов'язаний з великою долею ризику. З іншого боку, сучасне законодавство щодо сільськогосподарського товаровиробника ставить певні обмеження такій самостійності. Це пов'язано, наприклад, із дією Закону України "Про податок на додану вартість", із виконанням договорів по держзамовленню. При цьому нам знов необхідно звернутись до зарубіжного досвіду. Наприклад, у сільському господарстві Польщі створено постачальницько-збутові кооперативи, такі як "Селянська взаємодопомога", якою здійснюється закупівля більше 75% товарної продукції селянських господарств і постачання 75% засобів виробництва і матеріалів. У Швеції збут сільськогосподарської продукції тісно пов'язаний з її переробкою. Тут взагалі немає збутових кооперативів у чистому вигляді. В усіх кооперативах продукція, яка одержана від товаровиробника, підлягає обробці, фасуванню, пакуванню.

Наступна група кооперативних об'єднань фермерів належать до кредитних. Такі кредитні каси (каси взаємодопомоги) надають кредити окремим фермерам або іншим кооперативам. Особливістю діяльності таких кооперативів є те, що вони надають кредити в сумі від 100 у.о. без застави, під поручительство інших членів спілки. Слід відзначити, що за кордоном товариства по взаємному кредитуванню особливо характерні для тих країн, де фінансовий стан фермерів незадовільний.

При необхідності кооперативи в сільському господарстві можуть бути створені не за функціональним, а за галузевим принципом, як, наприклад, у Швеції, де існують кооперативи, які об'єднують виробників одного виду продукції: кооперативні об'єднання виробників молока, кооперативи скотарського напрямку, рослинницькі кооперативи та ін. [3].

В Україні, на наш погляд, найбільш реальне кооперування фермерів за виробничим напрямом з метою оптимізації виробництва. Основна мета кооперації полягає у звільненні фермера від проблем, що відволікають його від основного виробництва. Матеріальною основою функціонування кооперативів є пайові внески членів, кредити й прибуток, одержаний кооперативом.

Кожний фермер може бути одночасно членом декількох кооперативів і користуватися послугами інших об'єднань. При вступі у

члени кооперативу фермер вносить свій майновий, грошовий або земельний пай і залишається його власником. При виході з кооперативу він має право на повернення своєї частки.

Цікавий досвід вирішення питань виходу з кооперативів існує в Європі. Так, у Франції передбачено право кооперативу затримати повернення пайового внеску фермеру на 10 років, якщо вихід його з кооперативу може завдати економічної шкоди підприємству. У Швеції кожний член кооперативу може вийти з нього не раніше, ніж через 5 років. При невиконанні цієї умови і виходу з кооперативу раніше встановленого терміну, фермер позбавляється права одержати свій пайовий внесок. Виключенням є випадок, коли фермер припиняє виробництво даної продукції [3].

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що проблема сільськогосподарського кооперування в Україні не є новою. Подолання проблем, пов'язаних з функціонуванням фермерських господарств може йти шляхом об'єднання матеріальних, технічних, трудових ресурсів одноосібних господарств. При цьому слід прийняти до уваги передовий закордонний досвід діяльності фермерських кооперативів та адаптувати його до вітчизняних умов господарювання.

Селянське кооперування — це форма організації, яка у поєднанні з приватизацією засобів виробництва та земельною реформою, може відіграти важливу роль у відродженні сільськогосподарського сектора України і виведенні його з кризового стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про селянські (фермерські) господарства".
2. Баккет М. Фермерское производство: организация, управление, анализ (пер. с англ.). — М.: Агропромиздат, 1989. — 464 с.
3. Мартынов В. Фермерская кооперация в системе АПК Скандинавских стран и Финляндии. — М.: Наука, 1988. — 56 с.
4. Чайнов А. В. О сельскохозяйственной кооперации. — Саратов: Приволжское книжное изд-во, 1989. -175 с.